

Avdelning sydväst
Annelie Andersson
annelie.andersson@ivo.se

Socialstyrelsen
Avdelningen för regler och behörighet
Enheten för socialjuridik
106 30 Stockholm

Yttrande från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) över Socialstyrelsens förslag till föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer

(dnr 4.1.1-43635/2013).

Allmänna synpunkter på Socialstyrelsens förslag

Våld i nära relationer orsakar allvarliga konsekvenser, hälsomässiga, sociala och ekonomiska, både på individnivå och på samhällelig nivå. Fenomenet har alltmer lyfts fram och synliggjorts de senaste åren. Trots det har det visat sig att samhället många gånger inte förmått ge utsatta personer den hjälp som de behövt. IVO anser att det finns ett behov av att tydliggöra samhällets ansvar för att identifiera och hjälpa personer som utsatts för våld i nära relation och välkomnar föreskrifter och allmänna råd inom området.

Efter att ta tagit del av Socialstyrelsens förslag föreslår IVO nedanstående ändringar. I övrigt tillstyrker IVO Socialstyrelsens förslag till föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

IVO.s överväganden och förslag till ändringar

Sid 1, Föreskriftens beteckning

Nuvarande beteckning är 2014:xx (S). Eftersom föreskriften även omfattar hälso- och sjukvård bör beteckningen vara 2014:xx (S) (M)

1 kap. Tillämpningsområde och definition

Sid 1, 1 kap.1 §

IVO anser att det är lämpligt att tydliggöra vem som är att anse som vårdgivare t.ex. genom att ändra skrivningen till:

”... och i vårdgivarnas arbete inom hälso- och sjukvårdsområdet med...”.

Föreskrifterna ska tillämpas i *socialnämndernas* och *vårdgivarnas* arbete. Såväl inom socialtjänsten som inom hälso- och sjukvården förekommer många fler utförare av insatser. IVO föreslår att även andra utförare av insatser ska omfattas av föreskrifterna.

Sid. 1, 1 kap. 2 §

Föreskrifterna ska gälla verksamhet som omfattas av Socialtjänstlagen (2001:453) SoL, Hälso- och sjukvårdslagen (1982:7639) HSL och Tandvårdslagen (1985:125) TandvL. Av detta följer att föreskriften inte ska gälla verksamhet som omfattas av Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387) LSS.

Att ha ett funktionshinder kan innebära en ökad sårbarhet och ett ökat beroende av andra personer. Detta kan öka risken för att utsättas för våld, inklusive upprepat våld, och även vara en omständighet som kan fördjupa konsekvenserna av att ha blivit utsatt. Funktionshinder kan också försvåra för de utsatta att synliggöra våldet genom att berätta om och anmäla brott till polisen. Det gäller både vuxna och barn inom målgruppen.

IVO anser att föreskrifterna och de allmänna råden även bör omfatta verksamheter som omfattas av LSS.

Sid. 1, 1 kap. 2 § tredje stycket

Tandvården borde också omfattas av de flesta av de punkter som anges i 8 kap. 8-9 §§. Vad barn berättar kan ha betydelse för om tandvårdens personal t.ex. ska göra en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL.

Socialtjänst

3 kap. Socialnämndens planering

Sid 3, Stöd och hjälp enligt 5 kap. 11 § SoL, allmänna råd första stycket
Socialtjänsten har ett ansvar för att uppmärksamma att en person som söker hjälp av något slag kan vara utsatt för brott. Att vara utsatt för våld av en närstående innebär många gånger ett större hinder att berätta om våldet än om förövaren är en utomstående person. För att socialtjänsten i högre grad ska kunna identifiera våld krävs att personalen vågar ställa direkta frågor om våld; denna uppfattning delas av forskare och frivilligorganisationer. Erfarenhet visar att det finns en risk att personal undviker att ställa frågor om våld i de fall där det inte är uppenbart, speciellt i sammanhang när mötet primärt har ett annat syfte.

Det är viktigt att identifiera våldsutsatta vuxna och barn för att kunna erbjuda hjälp och stöd så tidigt som möjligt.

IVO anser att den föreslagna formuleringen är vag och att det är tveksamt om den kommer att vara tillräcklig för att uppnå syftet. IVO anser att vikten av att socialtjänsten aktivt söker identifiera våldsutsatta personer bör förstärkas genom att första stycket omformuleras och ändras till föreskrift enligt följande:

Socialnämnden ska avgöra när och hur personalen i nämndens verksamheter ska ställa frågor om våld för att våldsutsatta som behöver stöd och hjälp ska identifieras.

3 kap. Samverkan

Sid 3f, 3 kap. 8,9 §§

IVO anser att det är bra att betona samverkan när adekvata stöd- och hjälpinsatser sannolikt engagerar olika enheter inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Det är viktigt att det ena hjälpbehovet (att vara utsatt för våld) kan tillgodoses utan att det sker på bekostnad av annat hjälpbehov t.ex. missbruk).

IVO ifrågasätter dock om det är rimligt att insatserna alltid ska samordnas då insatser ges till flera i en familj (8 §). IVO:s uppfattning är att det vore lämpligt med ett tillägg om att det ska göras ett individuellt ställningstagande i varje enskilt fall för att avgöra om det är lämpligt att samordna insatserna.

Det är otydligt om paragraferna även omfattar generell samverkan men IVO tolkar det som att det endast rör samverkan på individnivå. Om IVO har gjort rätt tolkning så anser IVO att också generell samverkan i dessa frågor behöver regleras.

4 kap. Kompetens enligt 3 kap. 3 § andra stycket SoL

Sid 4, 4 kap. Genomförande av insatser, Allmänna råd

Personal inom socialtjänsten kan inte ha särskild kompetens inom alla socialtjänstens områden som de stöter på i sitt arbete men i verksamheter som är *särskilt* inriktade på en viss problematik anser IVO att personalen ska ha särskilda kunskaper inom det området och föreslår att det allmänna rådet, avseende andra stycket ändras till föreskrift enligt följande:

Den personal som genomför insatser i verksamheter som särskilt är inriktade på att ge stöd och hjälp till våldsutsatta ska ha kunskap om våld eller andra övergrepp av eller mot närstående samt förmågan att omsätta kunskaperna i det praktiska arbetet.

Sid 5, 4 kap. Barn och unga, Allmänna råd

Här förekommer begreppet "barn och unga" som inte nämnts tidigare. IVO anser att begreppet behöver definieras så det blir tydligt om den avsedda gruppen omfattar personer över 18 år.

Sid 5, 5 kap. Utredning av vuxna och barn i vissa fall

IVO anser att det finns ett behov av att reglera att en våldsutsatt vuxen ska ha en egen personakt. Idag sker handläggningen på olika sätt och om den vuxne har barn handläggs det ofta gemensamt.

7 kap. Insatser

Sid 7, 7 kap. Ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL, Allmänna råd

I många fall är det helt nödvändigt och avgörande att det finns beredskap för att handlägga och besluta om ekonomiskt bistånd för att i den akuta situationen hjälpa en våldsutsatt då behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. IVO föreslår att det delar av det allmänna rådet omformuleras och ändras till föreskrift enligt följande:

Socialnämnden ska ha beredskap att kunna handlägga ett ärende om ekonomiskt bistånd som gäller en våldsutsatt och är akut.

IVO föreslår att övrig formulering kvarstår som allmänt råd:

Av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2013:1) om ekonomiskt bistånd framgår det när våld eller andra övergrepp av eller mot närstående särskilt bör beaktas i bedömningen av den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd.

Sid 8, 7 kap. Tillfälligt boende 2 §, Allmänna råd, andra stycket

Den tillsyn som Socialstyrelsen och Länsstyrelsen genomförde 2008/2009 visade bland annat att barn som bevittnat våld inte uppmärksammades i många av de granskade kommunerna, vilket i sin tur fick till följd att de barnen inte fick det stöd och den hjälp de kan ha behövt.

De preliminära resultaten från tillsynen som bedrivs av IVO sedan juni 2013 visar att kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld fortfarande uppvisar brister.

IVO anser att barns rätt till kvalitativ hjälp och stöd i samband med att de vistas på skyddat boende bör tydliggöras ytterligare och föreslår därför ett tillägg (*markerat*) i 7 kap. 2 § allmänna råd, andra stycket:

Om det skyddade boendet tar emot barn, bör det i boendet finnas personal med kunskaper om barns behov *i allmänhet och om barn som upplevt våld i synnerhet*.

Sid 8, 7 kap. 3 §, Insatser till barn, Allmänna råd

IVO anser att det inte får råda någon tvekan om alla kommuners ansvar för att våldsutsatta vuxna och barn får den hjälp och det stöd som de kan vara i behov av. För en starkare skrivning föreslår IVO att ordet *kunna* tas bort och att formuleringen istället blir:

Socialnämnden bör också erbjuda barnets föräldrar och andra till barnet närstående råd och stöd med utgångspunkt i barnets behov.

För att betona vikten av uppföljning vore det lämpligt att ha ett tillägg om att nämnden bör följa upp insatserna för att försäkra sig om att behoven blivit tillgodosedda.

Sid 8, Insatser till våldsutövare 7 kap. 4,5 §§

IVO välkomnar att socialtjänstens ansvar för att erbjuda våldsutövande personer insatser regleras i föreskrift. Med hänvisning till ovanstående föreslår IVO att ordet *kunna* tas bort och att formuleringen istället blir:

Socialnämnden ska erbjuda våldsutövande föräldrar insatser med utgångspunkt i barnets behov. Detta gäller även andra vuxna som är våldsutövande och som bor tillsammans med barn. Insatserna ska syfta till att våldet upphör och att våldsutövaren får en ökad förståelse för hur våld påverkar barn.

IVO föreslår att samma förändring görs i 5 § och formuleringen istället blir:

Utöver vad som anges i 4 § ska socialnämnden erbjuda våldsutövare stöd och hjälp med att förändra sitt beteende. Insatsen ska syfta till att personen ska upphöra med att utöva våld.

Hälso- och sjukvård

8 Kap. Vårdgivarens ansvar

Sid 8, 8 kap.1 § Rutiner

IVO anser att det är viktigt att även betona patientsäkerhetsaspekten och föreslår därför ett tillägg (*markerat*):

Varje vårdgivare ska fastställa de rutiner som behövs för att utveckla och säkra kvaliteten och **säkerheten** i arbetet med våldsutsatta barn som bevittnat våld och våldsutövare.

Sid 9, 8 kap. 3 §

IVO föreslår att det till 3 § finns ett allmänt råd för stöd i dokumentationen av våldsutsatta:

Dokumentationen vid våldsutsatthet är väsentlig för att kunna erbjuda en god vård men också för att dokumentationen kan komma att användas i olika rättsliga och försäkringsmässiga sammanhang. Enligt IVO:s tillsyn svarade 60 procent av vårdgivarna att det fanns riktlinjer för dokumentationen av våldsutsatta. Det framkom också att dokumentationen ibland gjordes med "viss försiktighet" och att det saknades sökord. Av tillsynen kan man dra slutsatsen att hälso- och sjukvårdspersonalen behöver stöd i dokumentationen av våldsutsatta varför vårdgivaren bör ge direktiv för vad och hur våldsutsatthet ska dokumenteras i journalen. IVO föreslår därför att det till 3 § finns ett allmänt råd som anger att vårdgivarna bör ge direktiv för dokumentation vid våldsutsatthet.

Sid 9, 8 kap. Planering och ledning av verksamheten enligt 3 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659), allmänna råd

Det är vanligt att personer som är utsatta för eller har upplevt våld inte berättar om våldet utan att bli direkt tillfrågade. Detta gäller speciellt när det inte är uppenbart och i sammanhang när mötet med vårdgivare primärt har ett annat syfte. Våldsutsatta har i många fall en omfattande vårdkonsumtion och söker hälso- och sjukvården för olika symtom utan att den bakomliggande orsaken avslöjas. Den egentliga orsaken till besöken kommer inte fram vilket medför att risken för felbehandling är uppenbar. Att fråga för att kunna erbjuda en god och säker vård är således betydelsefullt. Kan man identifiera våldsutsatta kan man också identifiera barn som finns i den vuxnes omgivning som bevittnar våld. Möjligheten till att kunna erbjuda hjälp och stöd förbättras.

IVO anser att vikten av att aktivt söka identifiera våldsutsatta personer bör förstärkas genom allmänna rådet omformuleras och ändras till föreskrift enligt följande:

Vårdgivaren ska avgöra när och hur personalen i hälso- och sjukvårdens och tandvårdens verksamheter ska ställa frågor om våld för att våldsutsatta som behöver vård och omvårdnad ska identifieras.

Sid 9, 8 kap. 4 §, Samverkan

IVO påpekar att *landstinget* bör ändras till vårdgivaren.

Det bör finnas motsvarande bestämmelse för socialnämndernas del i denna föreskrift.

8 kap. 5,6 §§

Det är otydligt om paragraferna även omfattar generell samverkan. IVO tolkar det som att det endast rör samverkan på individnivå. Om IVO har gjort rätt tolkning så anser IVO att också generell samverkan i dessa frågor behöver regleras.

IVO anser att det är lämpligt med ett tillägg om att det ska göras ett individuellt ställningstagande i varje enskilt fall för att avgöra om det är lämpligt att samordna insatserna för flera personer i samma familj.

Sid 10, 8 kap. 8§, Vård och omvårdnad

I Punkt 3 föreslår IVO att uttrycket *i enrum* ändras till *enskilt* för att inte vårdgivaren ska vara förhindrad att ställa frågor om våld.

Sid 10, 8 kap. 9§

IVO föreslår att uttrycket *i enrum* ändras till *enskilt* för att inte vårdgivaren ska vara förhindrad att ställa frågor om våld.

Även punkten 2 – att anmälan till socialtjänsten har gjorts - bör dokumenteras eftersom det är väsentlig information. IVO föreslår att ett tillägg görs i punkt 6 så att även punkt 2 omfattas av dokumentations- skyldigheten.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Gunilla Hult Backlund. I den slutliga handläggningen har inspektören Ann-Britt Thörn, chefsjuristen Anna Sundberg samt avdelningsjuristen Ana Cica Tiedermann deltagit. Inspektören Annelie Andersson har varit föredragande.

För Inspektionen för vård och omsorg.

Gunilla Hult Backlund

Annelie Andersson